

21. Prevajanje preteklika

Vesna Požgaj Hadži

Zanimivo je, da se je pri nas veliko pisalo o problemih »neprevedljivosti« elementov določene kulture in civilizacije (za kar so v literaturi uporabljeni tudi različni termini, najpogosteje realije ali brezekvivalentno besedišče),¹⁶⁸ veliko manj pa o problemih prevajanja nekaterih slovničnih struktur in o tem, kako jih izraziti v jeziku, v katerem ne obstajajo.¹⁶⁹ Za razliko od prevajanja besedišča, ki je vedno podrejeno prevajalčevi izbiri, je prevajanje slovničnih struktur »obvezno« (Baker, 1992, 84), prevajalca preprosto »prisili« k določenim prevajalskim postopkom, s katerimi sledi/ne sledi izvorniku. Zaradi razlik med slovničnimi strukturami jezika izvornika in jezika prevoda pride v procesu prevajanja pogosto tudi do razlik in sprememb informativne vsebine. K takim razlikam lahko prištejemo tudi prevajanje preteklih časov, konkretnje aorista in imperfekta, iz hrvaščine v slovenščino. Aorist in imperfekt sta bila pogosti in priljubljeni obliki v starejših obdobjih hrvaškega jezika, zlasti v 16., 17. in 18. stoletju, največjo afirmacijo pa sta doživela v literarnem izrazu 19. stoletja. Ta »arhaična in/ali regionalna« časa (Pranjčević, 1998, 125) sta doživela mnoge spremembe in se ohranila le v nekaterih slovanskih jezikih, med katerimi je tudi hrvaški knjižni jezik, v katerem se v glavnem pojavljata kot slogovno zaznamovana.

21.1. Sistem preteklih časov v slovenskem in hrvaškem jeziku

Pri uresničevanju komunikativne funkcije jezika sodelujeta dva slovnična sistema: sistem sklonov in sistem časov. S prvim sistemom izražamo različne odnose, ki obstajajo v stvarnosti, z drugim pa časovni odnos med potekom dejanja in trenutkom govora o njem. Hrvaški knjižni jezik ima štiri pretekle čase: aorist (pretekla dovršna oblika), imperfekt (pretekla nedovršna oblika), pluskvamperfekt (predpretekla oblika) in perfekt (splošna pretekla oblika). Poleg teh se dejanje v hrvaščini lahko izraža še s sedanjikom in tudi z drugimi glagolskimi oblikami. Perfekt je osnovna

168 O problemih iskanja in izbire mogočih prevodnih postopkov v primerih, ko gre za neskladne elemente kulture in civilizacije, prim. Ivir (1987, 1991a) in Đukanović (1992, 1994). Zanimivo raziskavo o prevodnih ekvivalentih ključnih besed v semantičnem polju *slika* (*slikarstvo*) v umetnostnozgodovinskih besedilih je prispevala Čebren (1999): vzpostavila je prevodne modele za kitajski, angleški in slovenski jezik, jih primerjala ter ugotovila razlike in podobnosti med njimi. Temu problemu je posvečena vrsta prispevkov v zborniku *Prevodenje: suvremena strujanja i tendencije* (Mihaljević-Djigunović in Pintarić, ur., 1995), npr. *Je li sve prevedljivo?* R. Venturina; *U svezi s prevodenjem na ukrajinski* M. Popovića in R. Trostinske; *O prevodljivosti Máchina Maja* D. Sesar; *Prevodenje nazivlja srednjovjekovne odječe* I. Raffaelli; *Faule Grete i mila Gera. O prevodenju nekih kulturnospjecifičnih frazema* N. Ivanetić in U. Karlavaris Bremer itd.

169 Prim. članek o prevajanju slovenske dvojine v srbsčino (Vlahović, 1990).

pretekla glagolska oblika, s katero izražamo pretekla dejanja na splošno ali nediferencirana pretekla dejanja (Minović, 1987), aorist, imperfekt in pluskvamperfekt pa so glagolske oblike za izražanje specifičnih ali diferenciranih preteklih dejanj. Takšen sistem preteklih glagolskih oblik, kot ga ima hrvaški jezik, se je razen v slovenščini ohranil v vseh drugih južnoslovanskih jezikih. Slovenščina pa ima od glagolskih oblik za izražanje preteklosti samo perfekt in pluskvamperfekt (tabela 25).

Tabela 25: *Pretekle glagolske oblike*

Hrvaščina	Slovenščina
perfekt	perfekt (preteklik)
aorist	/
imperfekt	/
pluskvamperfekt	pluskvamperfekt (predpreteklik)

V jeziku se dogaja, da zaradi svoje »ekonomije« sčasoma izgublja slovnične oblike (strukture) in njihove vloge, ali pa samo oblike, ne pa tudi vlog. Ta proces opisuje Silić (1987, 54) tako, da se izgubljene oblike lahko nadomestijo z drugimi oblikami, ki v jeziku že obstajajo, hkrati pa poleg lastnih vlog privzamejo še vloge izgubljenih oblik. V ta proces so vstopile tudi pretekle glagolske oblike, zlasti v analitično-formalni sferi njihove uporabe. »Oblike aorista, imperfekta in pluskvamperfekta so kompenzirane z obliko perfekta, ki je hkrati postal (poleg svoje) tudi nosilec njihovih vlog. Tako lahko danes že govorimo o aoristni, imperfektni, pluskvamperfektni in (njemu prvotno pripadajoči) perfektni vlogi perfekta ali o aoristnem, imperfektnem, pluskvamperfektnem in perfektnem pomenu perfekta« (Silić, 1987, 15). Poglejmo zdaj, kakšne vloge sta v hrvaškem jeziku imela aorist in imperfekt nekoč in katere od navedenih vlog imata še danes.

21.2. Aorist in imperfekt v hrvaškem jeziku nekoč in danes

Aorist in imperfekt sta zbudjala in še vedno zbudjata interes ne le domačih in tujih jezikoslovcev, temveč tudi tistih, ki se učijo hrvaščino kot tuji jezik – ti najpogosteje sprašujejo, ali sta to »živi« glagolski obliki.¹⁷⁰ V prvem delu tega poglavja bomo predstavili nekaj pomembnejših pogledov jezikoslovcev na aorist in imperfekt ter na njuno vlogo v hrvaškem jeziku, v drugem delu pa bomo odgovorili na vprašanja, ali se aorist in imperfekt danes uporabljata v hrvaščini in če da, kdaj in v katerih funkcijskih zvrsteh.

170 O tem problemu sta že pisala Opačić (1987) in Težak (1977/78a).

Večina avtorjev hrvaških slovnice in jezikovnih priročnikov podobno definira tvorbo aorista in imperfekta; njihova mnenja se delno razlikujejo ali si celo nasprotujejo pri določanju njune uporabne vrednosti oziroma pri natančnejšem opisu njunih pomenov.¹⁷¹

Maretić (1963, 615) poudarja, da se aorist uporablja pogosteje od imperfekta, v južnih krajih se uporablja tudi v »preprostem govoru«, v ostalih predelih pa manj. Obe glagolski obliki sta običajni v ljudskih pesmih »zaradi oblikovanja verza«. Avtor tudi podrobneje razlaga razlike v izražanju preteklih dejanj za obe obliki.

Avtorji *Hrvatske gramatike* (Barić idr., 1995, 412–413) poudarjajo, da je uporaba aorista in imperfekta slogovno zaznamovana (aorist se uporablja pogosteje od imperfekta). Ti dve glagolski obliki se najpogosteje uporabljata v literarnih delih, s čimer jih močno slogovno zaznamujeta; danes ju »v glavnem ni v pogovornem jeziku in informativnih besedilih«.

Težak in Babić (1992, 265) podrobneje opisujeta samo dejanja, ki se izražajo z aoristom (kratka, hitra, dinamična), ne pa tudi funkcijskih zvrsti, v katerih se aorist pojavlja. Ravno obratno – pri imperfektu avtorja navajata samo zvrsti, v katerih se ta pojavlja, in sicer je imperfekt predvsem izrazno sredstvo umetnostne zvrsti jezika in se, kot pravita avtorja, ne pojavlja v znanstveni, poslovni in strogo informativnih podzvrsteh publicistične zvrsti.

Po Ragužu (1997, 185–186) se z aoristom izraža »absolutna preteklost pri živem prikazovanju preteklih, neposredno doživetih dogodkov. Ni tako pogost, vendar je pogostejši, kot trdijo hrvaške slovnice. Celo v pogovornem jeziku ga najdemo: »Što to učini?; Što ono *pade?*« Zlasti pogost je v literarnih in zgodovinskih besedilih. Kot večina avtorjev tudi Raguž poudarja, da je imperfekt skoraj že izginil; obstaja v posameznih primerih, in sicer najpogosteje kot oblika glagola *biti*.

Minović (1987, 165–170) navaja, da se aorist najpogosteje uporablja v pogovornem jeziku in v umetnostni zvrsti, v drugih zvrsteh ga skoraj ni. Aorist vnaša »živost v pripoved«, ki jo omogoča nekaj dejavnikov: uporaba dovršnih glagolov in kratkost oblik, vse to pa pripomore k slogovni zaznamovanosti aorista. Z uporabo različnih preteklih oblik se pisatelji izogibajo monotonosti in dosegajo večjo ekspresivnost. Imperfekt se vendar uporablja redkeje od aorista, redkeje v pogovornem jeziku, nekoliko pogosteje pa v umetnostnem. Kot drugi avtorji tudi Minović navaja nekatere od razlogov za izginjanje imperfekta: na eni strani obstajajo štiri pretekle oblike,

171 Avtorji slovnice se manj ukvarjajo s slogovnimi in z zvrstnimi značilnostmi aorista in imperfekta, na kar je opozoril že Težak (1977/78a, 5), ko je med drugim navedel sedem temeljnih značilnosti imperfekta, ki v hrvaških jezikovnih priročnikih »niso omenjene niti z besedo«.

poleg teh so, kot smo že povedali, pretekla dejanja izražena tudi v nepreteklih oblikah; na drugi strani pa v jeziku obstaja težnja po poenostavljanju (gospodarnosti) vseh oblik. Danes ni več čutiti njegovega avtentičnega, diferencialnega pomena, poleg tega pa tudi tisti govorci, ki imperfekta nimajo v svojem »jezikovnem čutu«, zaradi konteksta razumejo informacijo, ubesedeno v imperfektu.

N. Opačić (1987, 241) poudarja, da aorist in imperfekt »v komunikacijskem smislu uporabe jezika danes nista potrebna, zato se v ta namen redno zamenjujeta s perfektom«. Ti dve obliki po avtoričinem mnenju vstopata v t. i. slogovno rezervo, v glavnem se uporabljata v umetnostni zvrsti, v drugih pa sta nepotrebna, zato ju tam niti ne najdemo.

Tudi Pranjković (1998, 125–127) poudarja reducirano uporabo preteklih oblik aorista, imperfekta in pluskvamperfekta, ki so danes izrazito zaznamovani kot »arhaični in/ali regionalni«, kar še posebej velja za imperfekt in pluskvamperfekt, kadar se tvori z imperfektom glagola *biti* (*bijah došao*). Če pa se pluskvamperfekt tvori s perfektom pomožnega glagola (*bio sam došao*), je še vedno relativno pogost v primerih, ko želimo poudariti, da se je neki proces zgodil pred nekim drugim procesom v preteklosti. Aorist je, po avtorjevem mnenju, tudi danes povsem običajen, vendar samo v govornih situacijah (pogovorni jezik), v katerih označuje proces, ki se je zgodil neposredno pred govornim dejanjem, npr. *Pade mi olovka*.¹⁷² Avtor na koncu poudarja, da so aorist, imperfekt in pluskvamperfekt v vseh zgoraj navedenih zgledeh zamenljivi s perfektom.

Iz tega pregleda je razvidno, da so pretekle glagolske oblike v sodobnem hrvaškem jeziku reducirane. Posamezne oblike se izgublajo, obstajajo le še na ravni semantike. O imperfektu se celo govori kot o (skoraj) izumrli glagolski obliki. Odgovor na vprašanje, ali sta aorist in imperfekt v sodobnem hrvaškem jeziku »živa«, bi bil bolj negativen kot pozitiven. Aorist in imperfekt sta še vedno »živa«, vendar samo v nekaterih funkcijskih zvrsteh. Najpogosteje se uporabljata (aorist pogosteje od imperfekta) v umetnostnem jeziku, zlasti v lirski in epski poeziji ter pripovedni prozi, čeprav tudi tu obstajajo razlike med starejšo in sodobno književnostjo. Pri ostalih zvrsteh je potrebno poudariti omejeno uporabo aorista v pogovorni zvrsti ter v t. i. mejnih podzvrsteh publicistike. V pogovornem jeziku se aorist, kot smo že povedali, uporablja v govornih situacijah, v katerih izraža proces, ki se je zgodil pred govornim dejanjem, oziroma kadar jezik v bistvu uporabljamo le kot sredstvo za orientacijo, npr. *Odob* (prim. tudi Tošović, 2006). Torej sta aorist in imperfekt svojo strukturno obliko in funkcijo pravzaprav obdržala le v umetnostnem jeziku, v katerem imata pomembno slogovno vlogo, medtem ko se v drugih zvrsteh skoraj vedno zamenjujeta s perfektom.

172 Zaradi svoje izrazne kratkosti je raba imperfekta in aorista ponovno oživila, in sicer v SMS-sporočilih (Znika, 2006, in Tošović, 2006).

21.3. Aorist in imperfekt v umetnostni zvrsti

Kaj vse izražamo z aoristom in imperfektom v umetnostnem jeziku? Kakšne so njune slogovne vloge? Z aoristom izražamo kratka in dinamična dejanja, ki so se v preteklosti zgodila nepričakovano. Glede na to, da je po obliki kratek in preprost (npr. v primerjavi z zloženim perfektom), je aorist živahnejši, slikovitejši in neposrednejši, z njim se izraža hitrost dejanja. Nasprotno pa imperfekt (ker ga uporabljamo redkeje od aorista, je tudi slogovno bolj zaznamovan) označuje neomejeno dejanje v preteklosti, ki traja dlje; z imperfektom se izražajo arhaičnost in duh preteklosti, slovesni, nevsakdanji dogodki, privzdignjenost (biblijski slog). Pogosto ponavljanje imperfekta glagola *biti* (*bijaše*) pri poslušalcih ali bralcih vzbuja pozornost. Zato je v ljudskem pripovedovanju in starejši književnosti začetno obvestilo o času dogajanja navadno povezano z imperfektom *bijaše*.

Tabela 26: *Aorist in imperfekt v umetnostni zvrsti*

Aorist	Imperfekt
pogostejša raba	redkejša raba, večja zaznamovanost
kratka, dinamična dejanja	»daljša« dejanja, neomejenost dejanja
živahnejši, neposrednejši, slikovitejši	/
krajši preprostejši	/
hitrost dejanja	/
/	arhaičnost, duh preteklosti
/	slovesni, nevsakdanji dogodki
/	variiranje končnic (-ah, -jah, -ijah)
/	privzidgnjenost (biblijski slog)

Katere slogovne lastnosti dosegajo pisatelji z uporabo aorista in imperfekta in zakaj ju uporabljajo (Težak, 1977/78a, b, 53)?

- Da bi se izognili monotonosti glagolskih oblik in dosegli večjo ekspresivnost.
- Zaradi ritma in metra (*Jer Potjeh bočaše da djedu istinu kaže ...*).¹⁷³
- Zaradi zvočnosti: npr. onomatopeja (... *a ono iz rakite i šaša dotrkaše, dodipaše sve mali bjesovi kao onaj prvi.*), aliteracija (*Dok Bjesomar tako biraše bjesove, dotle Marun ...*) itd.
- Zaradi strnjivosti, jedrnatosti (*Zacviči bijes, ugrize Potjeha za nogu i puznu kao gušter pod kamen.*).
- Zaradi stavčne zgradbe, npr. razvrščanja naslonk (*Ali Potjeh vrlo ljubjaše istinu, zato ne htjede ...*).

173 Vsi primeri so iz pripovedke *Kako je Potjeh tražio istinu* (Brlić-Mažuranić, 1968, 21–38).

Navedeni primeri nam nazorno kažejo, da imata aorist in imperfekt v umetnostni zvrsti izredno slogovno vlogo. Danes se pojavljata tudi v prevodni književnosti, na kar sta opozorila že Težak (1977/78a, b) in Opačić (1987), in sicer v primerih, ko variiranje preteklih glagolskih oblik v izvorniku navaja prevajalce k variiranju oblik tudi v prevodu (ne glede na to, da pretekle oblike izvornika in prevoda niso enake).

21.4. Pretekle oblike v *Pripovedkah iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*

O Ivani Brlić-Mažuranić,¹⁷⁴ hrvaškem Andersenu, obstaja bogata literatura, v kateri pa vendarle manjkajo sistematičnejše raziskave avtoričinega jezika in sloga, ki sta deležna hval od A. G. Matoša do danes.¹⁷⁵ Ob branju *Pripovedk* čutimo živost pripovedovanja, duh davnine in preteklosti, čarobnost minulih časov in čarobnost besed, ki je pisateljica ne dosega le z besediščem, ampak tudi z izbiro in variiranjem glagolskih oblik, zlasti t. i. arhaičnih oblik (aorist, imperfekt in pluskvamperfekt). »Ko bralec srečuje zdaj aorist, zdaj imperfekt, zdaj pluskvamperfekt skoraj v vsakem delčku pripovedi, čuti, kot da ga te arhaične oblike preplavljajo.« (Težak, 1970, 79). Odlomek iz pripovedke *Regoč* bo ilustriral variiranje preteklih oblik, naslednji odlomek pa bo služil za primerjavo slovenskega prevoda in hrvaškega izvornika.

- (1) Zvao se pak taj čovjek Regoč i življaše u Legenu gradu i nije imao posla nego da broji kamenje Legena grada.
- (2) Ne bi on nikada mogao izbrojiti da ne imadaše onako veliku glavu kao badanj.
- (3) Ali ovako brojio on i brojio – već hiljadu godina tako brojio i bijaše već izbrojio trideset zidina i petora vrata legenska.
- (4) Kad je Kosjenka opazila Regoča, skrstila ruke od čuda.
- (5) Ne mogaše ona pomisliti da ima ovako velikog stvora na zemlji.
- (6) Sjedne Kosjenka Regoču do uha (a bijaše uho Regočevo veliko kao cijela Kosjenka) i povika mu u uho:
- (7) – A nije li ti zima, baća?
- (8) Probudi se Regoč, nasmije se i pogleda Kosjenku.
- (9) – Ej! Zima, dakako da je zima – progovori Regoč takvim krupnim glasom kao da grmi izdaleka.

174 Ivana Brlić-Mažuranić (1874–1938) je v književnosti zapisana kot najboljša hrvaška pisateljica za otroke. Iz njene nevelike bibliografije izstopajo *Čudovite dogodivščine vajenca Hlapića* (1913), *Pripovedke iz davnine* (1916) in *Jasja Dalmatin, podkralj Gudžerata* (1937). *Pripovedke iz davnine* so, zahvaljujoč magični moči avtoričine domišljije, postale svetovna uspešnica, avtoričini junaki, njihove zgrade in nezgode ter njihov čudežni svet pa se uvrščajo v samosvojo zvrst bajeslovne književnosti.

175 Najsystematičnejši prikaz jezika I. Brlić-Mažuranić, zlasti variiranja glagolskih oblik v *Pripovedkah iz davnine*, je prispeval Težak (1970). O akustično-ritmični ekspresivnosti jezika in sloga I. Brlić-Mažuranić prim. Skok (1995).

- (10) A bijaše Regoču silni nos pocrvenio od studeni, a kosa i brada bijahu posuti injem.
- (11) – Bože moj, ovoliki silni čovjek, pa nećeš sebi da učiniš krov protiv studeni – reče Kosjenka.
- (12) – E, zašto bih? – reče Regoč i nasmije se opet – doći će sunce. (...)
- (Brlić-Mažuranić, 1968, 54–55)

Poglejmo, kako se izmenjujejo pretekle glagolske oblike za izražanje preteklosti pri srečanju vile Kosjenke in Regoča.

Tabela 27: *Pretekle glagolske oblike v Regoču*

Poved	Glagolska oblika
1.	okrnjeni perfekt (<i>zvaó se</i>) + imperfekt (<i>življaše</i>) + perfekt (<i>nije imao</i>)
2.	imperfekt (<i>imađaše</i>)
3.	okrnjeni perfekt (3 x <i>brojio</i>) + pluskvamperfekt (<i>bijaše izbrojio</i>)
4.	perfekt (<i>je opazila</i>) + okrnjeni perfekt (<i>skrstila</i>)
5.	imperfekt (<i>mogaše</i>)
6.	imperfekt (<i>bijaše</i>) + aorist (<i>povika</i>)
7.	/
8.	aorist (<i>probudi se</i>) + aorist (<i>pogleda</i>)
9.	aorist (<i>progovori</i>)
10.	pluskvamperfekt (<i>bijaše pocrvenio</i>) + pluskvamperfekt (<i>bijahu posuti</i>)

Odlomek se kot tudi večina ljudskih bajk začne z okrnjenim perfektom (*zvaó se*), ki je navadno tudi izhodiščni pripovedovalni čas, za njim nastopi imperfekt, s katerim je pričaran občutek »dolgosti« življenja (*življaše*) in duh preteklosti, ter perfekt (*nije imao*) za izražanje pripovedovalčevega komentarja. Izrazito noto arhaičnosti in ekspresivnosti ima v 2. povedi imperfekt (*imađaše*). Če bi pisateljica uporabila perfekt, opis velikosti Regočeve glave ne bi bil tako stilno zaznamovan. Zaradi ritma nastopi v 3. povedi najprej okrnjeni perfekt (celo trikrat se ponovi *brojio*), potem pa pluskvamperfekt z obliko *bijaše izbrojio* (in ne *bješe izbrojio* ali *bio je izbrojio*), ker daje pisateljica v svojih *Pripovedkah* prednost prav tej obliki. V 4. povedi se zaradi ustvarjanja ritma izmenjujeta perfekt in okrnjeni perfekt, v 5. povedi pa prevladuje imperfekt *mogaše*, s katerim se izognemo ponavljanju zloga *je* (*kad je opazila, nije mogla*). Imperfekt glagola *bijaše* (6. poved) pisateljica uporablja, kadar želi poslušalca ali bralca opozoriti na neko pomembno podrobnost, v tem primeru

na velikost Regočevega ušesa, temu pa sledijo aoristi (6., 8., 9. poved), s katerimi je izražena dinamičnost dejanj, hitrost gibov (*povika mu na uho, probudi se Regoč, pogleda, progovori*). Ritem in nevsakdanjost dogodkov imata pomembno vlogo pri izbiri pluskvamperfekta v 10. povedi (*bijaše pocrvenio, bijahu posuti*). Kot vidimo, se v tem kratkem odlomku ritmično prepletajo različne pretekle glagolske oblike, vendar izredno premišljeno in s točno določeno slogovno vlogo, kar se odraža v vseh delih I. Brlič-Mažuranić. Prav takšna, funkcionalna raba glagolskih oblik, s katerimi Brličeva ustvarja neponovljive vizualno-akustične slike, ostaja tudi v recepciji današnjih učencev, kar je potrdila empirična raziskava K. Visinko (2000). Rezultati raziskave so pokazali, da so osnovnošolci (od tretjega do osmega razreda) doživeli moč in lepoto zvoka ter pomena glagolov v aoristu in imperfektu ter so jih pri pisanju lastnih besedil tudi sami uporabili. Avtorica navaja, da se v pisanih delih učencev pojavljajo zlasti aoristi in imperfekti naslednjih glagolov: *nađob, uđob, ugledab, upitab* itd. ter *bijaše, krenuše, rekoše* itn., kar pomeni predvsem za učence 4. in 5. razreda precejšen napredek pri jezikovnem izobraževanju.

21.5. O prevajanju *Pripovedk iz davnine* v slovenščino

In kako je bogastvo in variiranje preteklih oblik uresničeno v slovenskem prevodu *Pripovedk* I. Brlič-Mažuranić?¹⁷⁶ Poglejmo prevod analiziranega odlomka iz *Regoča* v slovenščino.

- (1) Temu človeku pa je bilo ime Regoč, živel je v mestu Legenu in nobenega drugega dela ni imel, samo kamenje v mestu Legenu je štel.
- (2) In nikoli ga ne bi utegnil prešteti, če ne bi bil imel kakor čeber velike glave.
- (3) Tako pa je štel in štel – že tisoč let je tako štel in naštel trideset zidov in pet legenskih vrat.
- (4) Ko je Kosenka opazila Regoča, je v začudenju prekrizala roke.
- (5) Niti pomisliti ni mogla, da so tako veliki ljudje na svetu.
- (6) Kosenka je sedla tik Regočevega ušesa (Regočevo uho pa je bilo tolikšno kakor cela Kosenka) in mu zavpila na uho:
- (7) »Boter, kaj te ne zebe?«
- (8) Regoč se je zbudil, se zasmejal in pogledal Kosenko.
- (9) »Eh, zebe, seveda me zebe,« je spregovoril Regoč s tako debelim glasom, kakor da grmi v daljavi.
- (10) Ogromni Regočev nos je bil ves rdeč od mraza, po laseh in bradi pa se mu je bilo nabralo inje.

176 V tem prispevku smo se osredotočili na prevajanje preteklih oblik v slovenščino, čeprav bi bila zelo zanimiva npr. analiza besedišča izvirnika in prevoda *Pripovedk iz davnine*.

- (11) »Moj bog, tako orjaški človek si, pa si nočeš napraviti strehe, da ne bi zmrzoval,« je dejala Kosenka.
- (12) »Eh, čemu bi jo gradil?« je odgovoril Regoč in se zopet zasmel, «saj bo posijalo sonce.»

(Brlić-Mažuranić, 1972, 39–40; prev. T. Potokar)

Kako je prevajalec prevedel (transponiral)¹⁷⁷ pretekle oblike iz izvirnika v slovenščino?

Tabela 28: *Pretekle glagolske oblike v prevodu Regoča*

Hrvaščina	Slovenščina
okrnjeni perfekt	perfekt (<i>je štel, štel, je štel</i> (3)) (<i>je prekrizala</i> (4))
perfekt	perfekt (<i>ni imel, je opazila</i> (4))
aorist	perfekt (<i>zavpila</i> (6), <i>se je zbudil, se zasmel</i> (8), <i>je spregovoril</i> (9))
imperfekt	perfekt (<i>živel je</i> (1), <i>ni mogla</i> (5), <i>je bilo</i> (6)) II. pogojniki (<i>ne bi bil imel</i> (2))
pluskvamperfekt	perfekt (<i>naštel</i> (3), <i>je bil</i> (10)) pluskvamperfekt (<i>je bilo nabralo</i> (10))

Iz tabele 28 je razvidno, kako je prevajalec transponiral pretekle glagolske oblike iz hrvaščine v slovenščino. Okrnjene perfekte, ki so sami po sebi slogovno zaznamovani in ki v hrvaščini pričarajo živost v pripovedovanju in s katerimi dosegamo »močno ekspresivnost in močno slogovno zaznamovanost povedanega« (Katičić, 1986, 52), je prevedel s perfekti. Aorist in imperfekt je prevajal s perfekti. Enkrat se je odločil, da namesto imperfekta (*imađase*) uporabi II. pogojniki (*In nikoli ga ne bi utegnil prešteti, če ne bi bil imel kakor čeber velike glave.* (3)), s katerim navadno izražamo dejanje, ki bi se lahko zgodilo v preteklosti (pogojniki). Zanimivo je, da se prevajalec celo ni odločil za dosledno prevajanje pluskvamperfekta, npr. v 3. povedi ga je prevedel s perfektom in s tem slogovno nezaznamovano. Če govorno interpretiramo izvornik in prevod, v prevodu opazimo pomanjkanje akustične in ritmične ekspresivnosti ter »arhaičnosti in davnine«. Čarobnosti minulih časov v prevodu ni bilo možno uresničiti z variiranjem glagolskih oblik, s katerimi pretanjeno izražamo časovna razmerja in trajanja, lahko pa bi jo uresničili z drugimi prevodnimi postopki, npr. s pomočjo besedišča.¹⁷⁸ Prevajalec bi se na eni strani

177 S terminom transpozicija označujemo enega od prevajalskih postopkov, v katerem zamenjujemo del diskurza »enega sistema z vsebinsko bližjim, po izrazu pa drugačnim delom diskurza v drugem sistemu« (Škiljan, 1987, 144).

178 »Če kakšne gramatične kategorije v jeziku ni, njen pomen lahko prevedemo v ta jezik s pomočjo leksike« (Jakobson, 1989, 207).

lahko odločil npr. za določene slogovno zaznamovane lekseme, na drugi pa tudi za dosledno prevajanje pluskvamperfekta (kot da bi se ga pri prevajanju izogibal), ki ima v slovenskem jeziku vrsto različnih vlog, kajti slovenski pluskvamperfekt ni »zgolj stilna varianta perfekta, saj ima določen in omejen obseg uporabe in svoj lastni pomen« (Pogorelec, 1960/61, 112).

Namen poglavja je bil opozoriti ne samo na težave pri prevajanju neskladnih in »neprevedljivih« elementov kulture in civilizacije, ampak tudi na težave, do katerih prihaja pri prevajanju določenih slovničnih struktur, ki jih jezik prevoda ne pozna. Poseben pristop zahtevajo nekatere slovnične strukture, ki so v izvirnem jeziku doživele prenekatero spremembo in do katerih imamo danes drugačen odnos. Taki sta tudi hrvaški pretekli glagolski obliki aorist in imperfekt, ki sta danes reducirani in rezervirani predvsem za literarnoumetnostno zvrst, v kateri imata posebno slogovno vlogo. Kako je prevajalec prevajal pretekle glagolske oblike iz hrvaščine v slovenščino, je ilustrirano s primerom iz zbirke *Pripovedke iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić, v kateri je ravno variiranje arhaičnih oblik zelo pomembno. Na to posebnost ter tipičnost jezika in stila Brličeve, s katerima sta izraženi »arhaičnost davnosti« in čarovnija davnih časov, prevajalec na žalost ni bil preveč pozoren, niti takrat ne, ko bi to lahko dosegel ne samo z npr. doslednim prevajanjem predpreteklika, ampak tudi z drugimi prevajalskimi postopki. Seveda ima vsak prevajalec svoje modele, ki izražajo njegovo dožemanje izvornika, kontrastivnih odnosov med jezikom izvornika in jezikom prevoda, njegovo poznavanje prevodne tradicije in splošno sposobnost jezikovnega in kulturnega posredovanja.

Prevedla: Đurđa Strsočglavec